

és kisebb postaköltségeket, ugyanakkor szép és szakszerű kiadványt lehet készíteni gyorsabban és egyszerűbben.

Az *E. S. Preston Associates Inc.* amerikai vállalat a kiadványok, illetve kutatási jelentések előállítására A. B. Dick ofszetnyomógépet, Redactron szövegfeldolgozó berendezést és ehhez kapcsolódó Dymo Graphic Systems Mark I Pacesetter fényszedőt alkalmaz. A Pacesetter nyolc betűtípussal és kilenc betűmérettel működik.

A Pacesetter Redactron kombinációt 1975 januárban állították üzembe. A berendezések tökéletesen megfelelnek a felmerülő igényeknek. A Pacesetter eleve tartalmaz kapcsolási lehetőséget a Redactronhoz, kazettát képes olvasni, betűtípus- és betűméret-választéka nagyszerűen illeszkedik az igényekhez, s a beépített kisszámítógép révén bonyolult szedési feladatokat is könnyen megold.

A szöveget általában 2–3 alkalommal kell a fényszedőgépre átvinni. A gépteremben korrektúrát nem végeznek, ezt éppúgy, mint a szöveg szerkesztését, a szerzők

(szakemberek) végzik. A javításokat és módosításokat a Redactronon keresztül viszik a rendszerbe. A Pacesetter programrendszere révén többszintű matematikai képletek, bonyolult táblázatok és grafikonok is szedhetők automatikusan. Korábban szedett, tárolt sorok szükség szerint „előhívhatók”.

A közelmúltban olyan kutatási jelentés készült, amely méretében és bonyolultságában hasonlított egy korábbi, még magasnyomással készített kiadványhoz. De míg korábban a munka 3 és fél hetet vett igénybe (2 hét az input, 1 és fél hét az output előállítására), addig az új eljárásnál az input változatlan időigénye mellett az output 6 óra alatt készült el.

/Reproductions. Review and Methods. 26. köt. 9. sz. 1976. p. 48, 50, 52./

(Sárdy Péter)

TEZAUROSZ

A többnyelvű információkereső tezausszal szemben támasztott követelmények és megvalósításuk az AIDOS–OS/ES rendszerrel

A KGST tagországok nemzetközi tudományos és műszaki információs rendszerének kifejlesztésekor jelentkező két feladatot, a számítógépi programrendszerek kidolgozását és a többnyelvű információkereső tezauszok kialakítását egymással összhangban kell végrehajtani.

A jelenleg működő AIDOS–OS/ES programrendszer nemzetközi információcserét tesz lehetővé. A dokumentumok, adategységek, adatok stb. mágnesszalagon rögzíthetők, kölcsönösen cserélhetők, és így az információk feltárásában, feldolgozásában, az adathordozók előállításában nemzetközi munkamegosztás valósulhat meg.

Az információcsere egyik előfeltétele a résztvevők által összehangolt, többnyelvű információkereső tezausz. Az AIDOS–OS/ES programrendszer ennek elkészítését, módosítását és kinyomtatását is elősegíti, és a tényleges használat során a többnyelvű keresést, a deskriptoroknak a résztvevő országok nyelvére való lefordítását is lehetővé teszi.

Az NDK-ban jelenleg a nemzetközi információcsere nyelvi alapjainak megteremtésén dolgoznak; kb. 1980-ra várható a nemzetközi, automatizált, tudományos-műszaki információkereső tezauszok orosz-német változatának kidolgozása.

A többnyelvű tezauszok kidolgozása során az egyes résztvevő országok nyelvén elkészített, egynyelvű tezauszok az orosz nyelv közvetítésével kapcsolódnak egymáshoz. A többnyelvű tezauszok szerkezeti elemei a deskriptorok, a nem-deszkriptorok, a főlé- és aláren-

delt, valamint az asszociált deskriptorok, továbbá a deskriptorok nemzeti nyelvű változataival egyenértékű orosz nyelvű deskriptorok.

A többnyelvű információkereső tezausz kidolgozásának feltételei

A többnyelvű tezauszokban és ezek nemzeti változataiban a nemzetközi információcserehez használt deskriptorállománynak azonosnak kell lennie.

Ez lehetővé teszi a partnerek keresőkérdéseinek azonos megfogalmazását, a deskriptorok lefordítását. A mindkét nyelvben meglévő, de nyelvi-értelmi szempontból eltérő deskriptorok fogalmi tartalmát és kereteit pontosan meg kell határozni és össze kell hangolni.

Célszerűtlen mesterséges megfelelőket alkotni akkor, ha nyelvi-szemantikai okok miatt nem lehet közvetlen megfeleltetést találni két nyelv deskriptorai között. Ilyen esetben az illető deskriptort nem fordítják le, hanem forrásnyelvi változatában marad meg; ekkor a felhasználónak kell tisztáznia az ilyen deskriptor fogalmi tartalmát.

Ugyancsak egyeztetni kell a különböző hierarchiaszintekhez tartozó, alá- és fölérendelt (bővebb és szűkebb), illetve asszociált (rokon) deskriptorokat is, mert ezek eltérései következtében a különböző nyelveken elvégzett irodalomkutatások eltérő eredményeket adhatnak.

A két- és többnyelvű tezauszok kidolgozását megkönnyíti az, ha minden nemzeti nyelvi deskriptorhoz, az egyenértékű orosz deskriptoron kívül, egy azonosító szám is tartozik.

A többnyelvű tezausz kidolgozásához az NDK-ban az AIDOS-OS/ES programrendszer tezausz-formátumával összehangolt *adatrögzítő lapot* dolgoznak ki. Ez az egyes tárgyszavak bizonylatlapja, tartalmazza a tárgyszóval kapcsolatos adatokat és alapja a lyukkártya készítésének.

A többnyelvű információkereső tezausz jellemzői

Az AIDOS-OS/ES programrendszer a fogalmak megnevezéseit és az ezek közötti összefüggéseket rögzíti; ezek szükség esetén módosíthatók is; *a hierarchikus, az ekvivalencia és az asszociatív típusú összefüggések is tárolhatók*. Több nem-deszkriptorról lehet egy deszkriptorra utalni, és minden deszkriptornak több aldeszkriptora lehet. A tezausz lehet polihierarchikus, tetszés szerinti számú asszociált utalás létezhet benne, és a rendszer a deszkriptorokról a hozzárendelt nem-deszkriptorokhoz irányuló utalásokat is tárolja. A többnyelvű tezauszban az egyes nyelvek egyenértékű deszkriptorai közötti kapcsolatok speciális ekvivalencia-utalások, amelyek iránya tetszőleges lehet (pl. német-orsz., orosz-német).

A programrendszerhez utasításnyelv tartozik, amely többnyelvű tezausz készítésekor az egyik nyelven megadott deszkriptorhoz automatikusan hozzárendeli a másik nyelvű megfelelőt. *A rendszer külön tárolja a deszkriptorokat és a deszkriptorok közötti utalásokat*; így módosítás esetén a deszkriptorok és az utalások együtt vagy csak az utalások önállóan vehetők fel, módosíthatók stb. Az egynyelvű tezausz többnyelvűvé bővítésének is ez az alapja.

Az AIDOS-OS/ES programrendszer a többnyelvű tezausz *betűrendes részét a következő alakban nyomtatja ki*; deszkriptorcikkenként, a címdeszkriptor betűrendjében.

Deszkriptorcikk:

címdeszkriptor,
azonosító szám,
orosz nyelvű megfelelő,
feltételes szinonimák,
főlérendelt (bővebb) deszkriptorok,
alárendelt (szűkebb) deszkriptorok,
asszociált (rokon) deszkriptorok.

Nem-deszkriptorcikk:

nem-deszkriptor,
deszkriptor.

A többnyelvű információkereső tezausz alkalmazása

A többnyelvű információkereső tezauszt dokumentumok adatainak tárolására, megkeresésére, feldolgozására és kiadására használják. A nemzetközi adatcsere úgy zajlik le, hogy a résztvevők közötti munkamegosztás alapján *a dokumentumok adatait a nemzeti nyelven rögzítik*. A résztvevők ezeket az adatokat az egyeztetett csere-formátumnak megfelelően átalakítják és egymás között kicserélik. Ezután az adatokat *a fogadó a saját bemeneti formátumának megfelelően alakítja át* és a fogadó nyelven tárolja az adatbankban. Ennek során minden adategység automatikusan azonosító számot kap. Az adatbankban az adategységekben szereplő, idegen nyelvű tezauszszavakat az inverz jegyzékekben utalásjegyzékekbe foglalják és ezek teszik lehetővé, hogy közvetlenül hozzáférjenek az adatjegyzékekhez. Ezek a jegyzékek deszkriptorokból és nem-deszkriptorokból egyaránt felépíthetők, és valamennyi olyan adategység hivatkozási számát tartalmazzák, amelyben az illető tezausz-kifejezés előfordul.

Az NDK-val együttműködő valamelyik partner adatbankjában végzendő kereséshez az AIDOS-OS/ES programrendszer a következő lehetőségeket nyújtja:

csak német nyelvű adategységek keresése német nyelvű deszkriptorok, illetve nem-deszkriptorok alapján;
csak orosz nyelvű adategységek keresése orosz nyelvű deszkriptorok alapján;

német és orosz nyelvű adategységek keresése német nyelvű deszkriptorok, illetve nem-deszkriptorok vagy orosz nyelvű deszkriptorok alapján;

főlé-, alárendelt és asszociált deszkriptorok nyelvtől függetlenül, automatikusan bevonhatók a keresésbe.

Az adatok kiírásához az idegen nyelvű adategységek deszkriptorai a kívánt partner nyelvre lefordíthatók; így a felhasználó saját anyanyelven kaphatja meg a keresett dokumentum adatait.

/GRÜNHAGEN, P. – WINKLER, H.: *Forderungen an den mehrsprachigen Informationsrecherchethe-saurus und ihre Realisierung durch AIDOS-OS/ES* = *Informatik*, 23. köt. 5. sz. 1976. p. 32–36./

(Pálinkás János)

